

לא קל להיגמל

בספטמבר 1938 כבר היו העמים מוכנים לכך. רק ההפרה הצניעה של הסכם מינכן בירי היטלר, וצעריו לאחר מכן, הגדישו את הסאה.

הגנרלים הגרמניים לא האמינו בסתיו 1938 כי הוורמאכט מוכן למלחמה. הם החליטו להפיל את היטלר, אם יתן את הפקודה להתקפה. יתכן כי מנהיגי המערב לא ידעו זאת. יתכן שידעו, ולא האמינו לגנרלים. אם כן, הם צדקו. הגנרלים הגרמניים לא היו מתקוממים. כמו רוב הגנרלים בעולם, הם היו פחדנים.

סטאלין לא הוזמן למינכן. יתכן כי ראשי בריטניה וצרפת קיוו במינכן להפנות את היטלר נגד סטאלין, כך ששני העריצים יחסלו זה את זה. ואילו סטאלין תתם כעבור שנה על ההסכם עם היטלר למען אותה המטרה, במהופך: כדי שהיטלר יפנה נגד צרפת ובריטניה.

זה היה מקהטעות משני הצדדים. אילו עצרו מדינות המערב והמזרח בחר את היטלר, בעוד מועד, יתכן כי המלחמה הנוראה הייתה נמנעת. ויתכן כי שישה מיליון יהודים היו ניצולים.

אנדרטה לאדם

לא לחינם נשאה תצוגת התצלומים את השם הלועזי המנופח "ביאנאלה". אף שנערכה בעין־חרוד, בין הרי הגליל והגלבוע, לא היה לה כמעט קשר למציאות של ארץ־ישראל.

ברוך

הרב לא־ייאמן. בשנה האחרונה הגיעו צלמי ישראל ל־פיסגת יצירתם בהנצחת האינ־תיפארה. הם מלאו בכך שליחות מצפופנית, אמנותית ומיקצועית כאחת. כמה מן התצלומים האלה יישמרו לדורות.

עשרות צלמים התאגדו ב־אופן ספונטאני וערכו תערוכות־מחאה, חלק מתנועת־המחאה הכללית בראשית ההתקוממות. והנה יש למישהו החוצפה לערוך תערוכה תחת הכותרת

הבומבאסטית "ארטי־כרוניקה" מבלי לכלול בה אף תצלום אחד מן המציאות הרוטטת הזאת. הכרוניקה הישראלית, לפי תערוכה זו, מורכבת מכמה רמזות משולי הבוהימה התלאיבית.

אמנם נשקלה ברגע האחרון ההצעה לייער חצר פנימית פתוחה לתערוכה קטנה של תצלומי האינ־תיפארה, אך הזמן לא הספיק להכנתה, התנאים לא היו נאותים וההצעה נגזזה.

מה נשאר? תערוכה שיכלה להתקיים לפני שנה בהונולולו, ובעוד שנה בקמפ־טקה.

חוץ ממוצג אחי. כדאי היה לנסוע לעין־חרוד אך ורק כדי לראות אותו. לראות ולהאמין.

אוצר התערוכה, אדם ברוך, ייער אולם גדול אחד להנצחת עצמו. מעין מאוסוליאום, שבו לא חסר אלא הסארקופאגוס, שבו ימצא אדם ברוך את מנוחתו הניצחית כבוא היום.

ארבעת הקירות של האולם אינם מכוסים בפורטרט־ענק של אדם ברוך. הוא לא הרחיק לכת עד כדי כך. אבל הוא חתר באפשויות חלופית. הקירות מכוסים בשערי המוסף של ידעווח אחרונות, שאדם ברוך הוא עורכם. לא תתם תמונות־שער של יפים ויפות, אלא השערים עצמם, עם הכותרות של אדם ברוך ושם הפידימה בהגדרה ענקית. יעני, ארט וכרוניקה. וגם מאמר של אדם ברוך עצמו, בהגדרה מידבית.

כאשר הותקף ברוך על־ידי כוויכוח פומבי במקום, וטענו שאין קשר בין המוצגים ובין "ארטי־כרוניקה", התרגז ולא השיב.

עוות־מצח זו יכולה רק להדהים. נראה שזאת הייתה גם הכוונה, כי מכל הארץ באו לראות, להשתאות, לשפשף עיניים ולהביט שוב, שמה וזהי טעות אופטית.

אבל אין כאן טעות אופטית. כאשר בורחים מן המציאות והאמת, לא חשוב לאן בורחים. גם למונומנט זה של חוסר־רעם משתחץ. למה לא?

מסע הכהנאוטים

היה משהו משעשע במסע־הכהנאוטים.

הם יצאו מירושלים, בדרם לתברון. הם נכנסו לכפרים ערביים, תעו בסימטות, יצאו מכפר אחד והסתכבו בכפר שני, פנו מערבה ומיזרח, ולא מצאו את הדרך.

לבסוף נאלץ הצבא להוציא אותם מן המבוך ולהראות להם את הכיוון הנכון — חזרה לירושלים.

זה לא יכול היה לקרות, כמובן, למי שגדל בארץ, או למי ששרתה בצה"ל. אבל רוב ה־כהנאוטים לא גדלו בארץ. והיה חבורה של קאבוויים מברוקלין, המשחקים כאן את המערב הפרוע, ותימוונים מברית־המועצות, שהקב"ב שמח להיפטר מהם שם. אחרים, שגדלו בארץ, שוחררו מצה"ל על סעיף 21, וכך לא למרו התמצאות בשטח. כראשם עמד מורה־הדרך הגדול, מורה־הנבוכים, שאינו יודע באיזה צד ורחת השמש ובאיזה צד היא שוקעת.

האסטרו־נאוטים כולם.

כהנא

צ'מברליין מנוסף בהסכם בשורבו ממינכן

יכולה ליפול בירי אנשים שונים, לשמש למטרות שונות, להוכיח דבר והיפוכו.

למשל: הסכם מינכן, שנחתם לפני 50 שנה, ב־29 בספטמבר 1938.

זהו אחד המיסמכים המוסמצים ביותר בעת החדשה. הוא הפך שם נרדף לבגידה, לטימטום, לכניעה.

במינכן הסכימו מנהיגי בריטניה וצרפת, נוויל צ'מברליין ואדוארד ראלארייה, יחד עם בניטו מוסוליני האיטלקי, להיענות לדרישתו של אדולף היטלר ולקרוע מגופה של צ'כוסלובקיה את חבל־הסודטים, ובו שלושה מיליון גרמנים. נוויל צ'מברליין, האיש בעלי־המטרייה, חזר הביתה והכריז שרכש "שלום בדורנר". אך כעבור חצי שנה פלש היטלר לצ'כוסלובקיה, וכעבור עוד חצי שנה פתח במלחמת־העולם השנייה.

אנטי־הימין אצלנו רגילים להשתמש באנאלוגיה זו כדי לשלול כל הסכם־שלום. הקיצוניים קראו גם להסכמי קמפ־דייוויד "הסכם מינכן", ועכשיו הם קוראים כך מראש לכל הסכם שבו נחזיר שטחים כבושים.

אבל אפשר להפוך את קצרת האנאלוגיה על פיה.

חבל־הסודטים (הסודטים הם שרשרת־הרים) היה כולו גרמני. הוא צורף לצ'כוסלובקיה, עם קומה אחרי מלחמת־העולם הראשונה, מפני שהצ'כים חפצו ב־עומק אסטרטגי. אחרי סיפוח זה, הם התייחסו אל תושבי השטחים האלה בצורה מתנשאת ומשפילה. למיעוט הגרמני לא ניתן שיוויון־זכויות של ממש. ניתן לו להרגיש על כל צער ושעל שאין לו בעצם חלק ונחלה במדינתם של הצ'כים והסלובאקים.

כל עוד הייתה גרמניה חלשה, זה הצליח. אך ברגע שגרמניה קמה שוב על רגליה, והשתנו יחסי הכוחות, התקוממו גם הגרמנים הסודטיים. א־יאפשר היה להחזיק במיעוט כה גדול ומפותח תחת שילטון זה, בניגוד לרצונו. העולם, הדוגל מאז מלחמת־העולם הראשונה בזכות העמים להגדרה עצמית, תמך בזכויות הסודטים. הייתה זאת אותה הטעות שהביאה את הנוצרים לבלבון לספח למדינתם חבלים מוסלמיים נרחבים, ולא להעניק לתושביהם שיוויון־זכויות.

המסקנה המתבקשת: מי שמנסה לשלוט בעם אחר, למען "עומק אסטרטגי" או יתרונות כלכליים, עושה מקח טעות. זה מתגסק תמיד. מוטב לוותר מראש על השטחים ועל תושביהם.

מצדקיו של צ'מברליין טוענים כי הציל את בריטניה, כי הרוויח שנה יקרה אחת של שלום. שנה זו נוצלה כדי לחמש את בריטניה, ולהקים לה את חיל־האוויר הנודר שניצח בקרב על ברטניה. כנגד זה אפשר לטעון כי גם היטלר ניצל את השנה כדי לחמש את גרמניה לקראת המלחמה.

אני חושב שצ'מברליין פעל על פי רוח זמנו. הזיכרונות הנוראים של מלחמת־העולם הראשונה, שהתיימרה רק 20 שנה לפני כן, רבצו על נישמת אירופה. היכשת התחלחלה כשחשבה על מלחמה נוספת.

ב־1938 עדיין לא הבין העולם את היטלר. היה נרמה שזהו מנהיג לאומני קיצוני, המבקש כסך הכל לשחרר את כל הגרמנים ולאחרם במדינה אחת. שחרור הגרמנים בחבל־הסודטים היה נראה כיעד סביר במיסגרת זו. עדיין לא הובן אז כראוי שהיטלר הוא אדם מסוג אחר לגמרי: אישיות מופרעת העומדת מחוץ לכל סייגי המוסר המקובל, כוח שאינו יודע גבול ומעצור, אדם כעל שאיפות חובקות־עולם. צ'מברליין, איש הגון מן המניין, לא יכול היה להבין איש כמו היטלר.

רק הפלישה לפראג, באביב 1939, שיכנעה סודי־סוף את המערב שאת האיש הזה יש לעצור בכוח, בכל מחיר.

מבחינה זו יתכן מאוד שהסכם מינכן הביא בכל זאת ברכה. כדי להילחם במפלצת הנאצית, היה צורך בהתגייסות טוטאלית של המערב, בשיכנוע פנימי מוחלט שאין מנוס מן המאבק, שיש להקריב כל קורבן ולשאת בכל היסורים. אינני מאמין כי

יש לי הרגשה מזורה בימים אלה. זו הפעם הראשונה זה 27 שנים שאינני מעורב במערכת־בחירות. הפעם האחרונה שהייתי משקיף בלבך היתה ב־1961, בבחירות לכנסת החמישית. אמנם מילאתי תפקיד מסויים גם בבחירות הן, שבמרכזן עמדה פרשת־לבון, אשר בפיתוחה לקח העולם הזה חלק פעיל מאוד. אך בבחירות עצמן לא השתתפתי.

המהפכה בחיי באה ב־1965. ערב הבחירות קראתי להקמת תנועה חדשה — תנועת העולם הזה — כוח חדש. פעילים ולוחמים מתחומים שונים הצטרפו ליוזמה. בניגוד לכל התחזיות, עשינו דבר שנראה עז או ככלת־אפשרי: עברנו את אחוז החסימה והכנסנו תנועה חדשה לכנסת.

ניהלנו אז מסע־בחירות קצר, כרוך, מחושב היטב, בלי כסף ובלי משאבים כלשהם, מלבד האידיאליזם של מאות הפעילים ועמורי השבועון. כנושא מרכזי שימש חוק לשו־הרע (חולירע) כקיצור, בשפתנו) שנועד לשתק את העולם הזה.

כעבור ארבע שנים הפרכנו את הדיעה כאילו היתה זאת אפיזודה. חזרנו על ההישג והגרלנו אותו. זכינו בשני מנדטים. אני מתגאה עדיין במסע־הבחירות שלנו אז. מומחים־לתיקשורת למרו אותו כסמינרים. זה היה מסע "קלאסי" — מרוכז, חסכוני, בעל מסר ברור, ואחרות נמורה של התוכן והצורה.

כעבור ארבע שנים נוספות, ב־1973, נפלה לנו לבנה על הראש. הייתה זאת מלחמת יום־הכיפורים. אמנם, היינו הסיעה היחידה בכנסת שניבאה את המלחמה ושהוהירה מפניה. אך נוכחתי בפעם הראשונה לדעת עד כמה מסוכן בפוליטיקה להיות צורך. ציבור־הבוחרים לא יסלה.

הבחירות נערכו חודשיים אחרי המלחמה, במצב של עזווע לאומי. הטראומה של המלחמה שיבשה את המערכת. בוחרים, שהצביעו בערנו ב־1969, נטשו אותנו ב־1973.

אני מודה שעד היום יש לי טינה כלפיהם. לא בגדנו בהם, לא מעלנו באמונם, שירתנו כאמונה ובשקידה את המטרות שלמענן נבחרנו. גם אויבנו הקיצוניים ביותר העלו על נס את איכות עבודתנו הפרלמנטרית, שקבעה נורמה חדשה. בכל זאת נטשו אותנו הבוחרים ההם. לא עברנו את אחוה־החסימה.

כעבור ארבע שנים, ב־1977, השתתפה תנועת העולם הזה — כוח חדש בקמת מנהג של"י, ההתאגדות המבטיחה ביותר עד אז ומאו של כוחות־השלום בארץ. הופעתו במקום השלישי ברשימה וניהולת את מערכת־ההסברה שלה. במחצית הקרציה חזרתי לכנסת במיסגרת הסכסכה־רוציה. התפטרתי לקראת סוף הקי־רציה, כדי לאפשר לחבר ערבי לתפוס את המקום.

אולם אז השתררה בשל"י אנדרלמוסיה. א־יאפשר היה להקים רשימה, סיעות ואנשים התרוצצו בה. ברגע האחרון ממש קמה רשימה אומללה, שדחתה את ציבור־הבוחרים. הסכמתי להופיע רק במקום ה־120, הרשימה לא עברה את אחוה־החסימה.

לאחר מכן התפלגה של"י, כעיקבות ראיון של מתי פלר, שבו האשים את רן כהן פומבי כפושעי־מלחמה בגלל פעולתו בתותחן במילחמת־הלבנון. החלק הרדיקלי של של"י הקים, יחד עם קבוצות קרובות, את תנועת אלטרנטיבה, על סמך מצע

אורי אנרי

אתו

אישי

מרחיק־לכת, שהקיף את כל תחומי־החיים. אלטרנטיבה התחברה עם הרשימה המתקדמת (הערבית), וביתר הקימו את הרשימה המתקדמת לשלום. ביקשתי שוב להופיע במקום ה־120 ברשימה, וכך היה. ניהלתי את מסע־ההסברה של הרשימה בבחירות, וזכינו בשני מנדטים.

הפעם החלטתי שלא להופיע ברשימת־מועמדים ולא לקחת חלק במערכת־הבחירות. מכאן ההרגשה המזורה המקננת בי. אחרי שניהלתי שש מערכות־בחירות, אינני רגיל להיות ביציע בשעה כזאת. כמו אלוהוליסט את איתור־סמים ששלב של גמילה, יש תופעות־לוואי קשות. אך העיונותאי שכי מרוויח על חשבון הפעיל הפוליטי. יש פיצוי.

האיש בעל המיטריה

"האנאלוגיה מטעה לעיתים קרובות", אמר סמואל באטלר, "אבל היא הרבר הפחות מטעה שיש לנו". אפשר לאמר כי האנאלוגיה דומה לכל כלי־נישק אחר. היא